

Dagmar Marková

FF UKF v Nitre
E-mail: dmarkova@ukf.sk

Podmienky morálneho (ne)
schvaľovania sexu: eticko-deskriptívny
výskum sexuálnej morálky u učiteľov
a učiteliek špeciálnych základných
škôl / *Conditions of moral (dis)approval of sex:
ethical-descriptive research of sexual morality of
teachers at special primary schools*

Abstract

In this text we present a part of ethical-descriptive research results, which are focused on moral preferences in the area of sexuality of teachers at special primary schools, specifically moral terms of (dis)approval of sex. These results represents only part of research results which was focused on attitudinal and behavioral attributes of sexuality of people with intellectual disabilities and their socio-cultural and ethical contexts. In order to establish a broader moral frames within which are constructed attitudes of teachers at special primary schools toward sexuality of people with intellectual disabilities, within the research we also focused on the finding of certain moral preferences in the area of sexuality. Monitored area concerned to importance of love, fidelity, safety, sexual pleasure, attractiveness of partner, perspective longterm relationships, reproduction and others as a conditions for the approval or disapproval of sex.

Keywords: Intellectual disability. Sexuality. Morality. Ethics. Special primary school. Ethical-descriptive research.

ÚVOD¹

Výskum morálnych preferencií, postojov a aj praktík v oblasti sexuality osôb s mentálnym postihnutím v ich sociálnych kontextoch nielen u osôb s postihnutím, ale aj u odborných a pedagogických zamestnancov a zamestnankýň, rodičov či laickej verejnosti by mal tvoriť jednu z kľúčových oblastí pre

¹ Text vznikol na základe podpory grantu VEGA 1/0286/14: Behaviorálne a postojevé atribúty sexuality mládeže s ľahkým mentálnym postihnutím v kontexte rizika a prevencie.

porozumenie rámcov, v rámci ktorých sa sexuálne správanie osôb s mentálnym postihnutím realizuje. Čiastkové empirické výskumy v tejto oblasti na Slovensku v súčasnosti realizovali napr.: Marková, Lištiak Mandzáková (2015, 2011), Marková, Lištiak Mandzáková (2013), Lištiak Mandzáková, Marková (2013(a,b), Mandzáková (2010), Mandzáková (2011), Mandzáková (2012), Mandzáková, Horňák (2009), Lištiak Mandzáková (2013(a,b).

Eticko-deskriptívne výskumy v oblasti sexuality osôb s mentálnym postihnutím však patria medzi ojedinelé a obzvlášť to platí pre skúmanie širších morálnych a sociálnych rámcov, v rámci ktorých sa konštruujú postoje (ne)pedagogického personálu, ktorý pracuje s osobami s mentálnym postihnutím. Pritom práve takéto výskumné zameranie môže prispieť k objasneniu súvislostí medzi všeobecnou sexuálnou morálkou a morálkou v oblasti sexuality osôb s mentálnym postihnutím. Tiež na praxeologickej rovine môže byť takéto poznanie dôležité pri koncipovaní efektívnej sexuálnej výchovy osôb s mentálnym postihnutím a príprave učiteľov a učiteliek na jej realizáciu.

VÝSKUM

Výskum postojových a behaviorálnych atribútov sexuality osôb s mentálnym postihnutím a ich sociokultúrnych a etických kontextov, ktorý sme realizovali v roku 2014 bol okrem iného orientovaný aj na zmapovanie morálnych konštrukcií a postojov k sexualite u učiteľov a učiteliek na špeciálnych základných školách. S cieľom postihnúť širšie morálne rámce, v rámci ktorých sa konštruujú postoje učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl k sexualite osôb s mentálnym postihnutím, sme sa v oblasti sexuálnej morálky zamerali aj na identifikáciu niektorých morálnych preferencií v oblasti sexuality všeobecne. Sledovali sme súvislosti medzi všeobecnou sexuálnou morálkou a so sexuálnou morálkou v špecifickej oblasti sexuality osôb s mentálnym postihnutím².

V tomto texte uvádzame parciálne výskumné zistenia, ktoré sa týkajú vybraných morálnych podmienok (ne)schvaľovania sexu u učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl. Nezameriavame sa teda na sexuálnu morálku v špecifickej oblasti sexuality osôb s mentálnym postihnutím, ale na morálne preferencie učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl, ktoré sa vzťahujú k ich vlastnému sexuálnemu správaniu. Konkrétne prezentujeme stručnú analýzu (pomocou deskriptívnej štatistiky) *úzkej časti z výsledkov o preferenciách* učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl vo vybraných oblastiach sexuálnej morálky³, ktoré sa týkali podmienok, za akých by odmietli sex. Sledované oblasti sa týkali dôležitosti lásky, vernosti, ochrany, sexuálneho potešenia, atraktivity partnera/partnerky, perspektívy trvalého vzťahu, reprodukcie a i. ako podmienok pre schvaľovanie alebo odmietanie sexu.

2 Časť z týchto výsledkov bola publikovaná napr. v Marková, Mandzáková, 2015.

3 Pri interpretácii výsledkov je však nutné prihliadať na to, že sledované oblasti nepokrývajú (ani nemôžu pokrývať) diverzitu v oblasti sexuálnej morálky.

VÝSKUMNÝ SÚBOR A METÓDY

Vo výskume boli celkovo využité kvalitatívne aj kvantitatívne metódy. V tomto texte však prezentujeme len časť z tých výsledkov, ktoré sme získali pomocou vlastne skonštruovaného Dotazníka sexuality a sexuálnej výchovy žiakov a žiačok s mentálnym postihnutím. Analyzujeme položky zamerané na zisťovanie preferencií vo vybraných oblastiach sexuálnej morálky, ktoré sa týkali podmienok, za akých by účastníci a účastníčky výskumu odmietli sex⁴. Konkrétne sme sa účastníkov a účastníčok výskumu pýtali, za akých podmienok by odmietli sex a svoje odpovede mali vyznačiť na päťstupňovej škále, kde 1 = určite áno, 2 = áno, 3 = niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 = nie, 5 = určite nie.

Výskumný súbor tvorili učители a učiteľky špeciálnych základných škôl (n = 322). Výskumný súbor nebol reprezentatívny. Z hľadiska pohlavia vo výskumnom súbore prevládali ženy – 82 %, zastúpenie mužov bolo 18 %. Priemerný vek u učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl bol 43,6 rokov a najčastejšie uvádzaný vek bol 40 rokov.

VÝSKUMNÉ ZISTENIA

Preferencie v oblasti sexuálnej morálky u opýtaných učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl najskôr stručne deskribujeme pomocou štatistického ukazovateľa priemer (tabuľka č. 1). Na základe hodnoty priemeru sme orientačne zoradili jednotlivé posudzované podmienky (ne)schvaľovania sexu – od najviac odmietaných po najmenej odmietané (tabuľka č. 2).

Výsledky na základe priemeru, i keď sú len ilustratívne, naznačujú prevažne odmietavé preferencie vo väčšine hodnotených položiek (s výnimkou troch posledných položiek, ktorých priemer sa ale pohyboval okolo strednej hodnoty na odpovedovej škále⁵).

Ako morálne podmienky k sexu u účastníkov a účastníčok výskumu sú prevažne (na základe priemeru – tab. č. 2) považované:

- vernosť partnera/partnerky (vlastná nevera – 9. miesto podľa odmietania na základe priemeru – bola považovaná za menej dôležitú podmienku odmietnutia sexu v porovnaní s vernosťou partnera/partnerky (prvé miesto podľa odmietania na základe priemeru),
- láska partnera/partnerky a ich vlastná láska k partnerovi/partnerke,
- spoľahlivá ochrana,
- žiadne manželské záväzky partnera/partnerky s inou osobou (t. j. respondenti a respondentky odmietali keby mali byť milenkou/milencom ženatého muža/vydatej ženy),
- sexuálna spokojnosť partnera/partnerky,
- poznanie sexuálneho/sexuálnej partnera/partnerky.

4 Táto metodika bola použitá aj v skoršom výskume sexuálnej morálky a sexuálnych životných štýlov na Slovensku a v Čechách (pozri napr. v Marková, 2015(b), a i.).

5 Tieto položky sú vyznačené hrubým písmom.

Podľa poradia na základe priemeru sa ako menej odmietané podmienky pre sex s potenciálnym/ou partnerom/partnerkou ukazujú (i keď priemer sa pohyboval okolo strednej hodnoty na škále):

- sex bez spojenia s reprodukciou,
- viaceré predošlé sexuálne skúsenosti partnera/partnerky.

Tab. 1: Štatistické ukazovatele: preferencie vo vybraných oblastiach sexuálnej morálky u opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

Variable	Descriptive Statistics				
	Mean	Median	Mode	Frequency of Mode	Std.Dev.
Var227	2,25271	2,00000	1,000000	100	1,189188
Var228	2,19623	2,00000	1,000000	97	1,100613
Var229	2,25483	2,00000	2,000000	83	1,021440
Var230	2,99231	3,00000	3,000000	101	1,159125
Var231	2,13433	2,00000	1,000000	106	1,133693
Var232	2,11654	2,00000	1,000000	102	1,094389
Var233	2,68561	3,00000	3,000000	109	1,083764
Var234	2,06844	2,00000	1,000000	95	0,989965
Var235	2,59542	3,00000	3,000000	128	1,007851
Var236	2,90769	3,00000	3,000000	114	1,086571
Var237	2,26641	2,00000	3,000000	96	1,005060
Var238	2,69732	3,00000	3,000000	96	1,171928
Var239	3,25490	3,00000	3,000000	88	1,239811
Var240	2,51737	3,00000	3,000000	95	1,097340

Legenda: Odmietanie sexu: 227 – keby bol partner/partnerka ženatý, vydatá, 228 – keby nemali možnosť spoľahlivej ochrany, 229 – keby v sexe partner/partnerka nemal/a žiadne potešenie, 230 – keby mal partner/partnerka viac predošlých sexuálnych skúseností (vzťahov alebo kontaktov), 231 – keby partnera/partnerky nemilovali, 232 – keby ich nemiloval partner/partnerka, 233 – keby partner/partnerka nebol fyzicky atraktívny/a, 234 – keby im bol partner/partnerka neverný/á, 235 – keby oni boli partnerovi/partnerke nevní/é, 236 – keby s partnerom/partnerkou nechceli zostať trvale spolu, 237 – keby partnera/partnerky dobre nepoznali, 238 – keby to bol len sex pre fyzické potešenie, 239 – keby sex vylučoval reprodukciu, 240 – keby museli partnera/partnerky k sexu dlho prehovárať (keby nemal/a záujem o sex).

Tab. 2: Preferencie vo vybraných oblastiach sexuálnej morálky u učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl – zoradenie na základe priemeru

PORADIE	PODMIENKY (NE)SCHVALOVANIA SEXU	PRIEMER
1.	keby im bol partner/partnerka neverný/á	2,06844
2.	keby ich nemiloval partner/partnerka	2,11654
3.	keby partnera/partnerky nemilovali	2,13433
4.	keby nemali možnosť spoľahlivej ochrany	2,19623
5.	keby bol partner/partnerka ženatý, vydatá	2,25271
6.	keby v sexe partner/partnerka nemal/a žiadne potešenie	2,25483
7.	keby partnera/partnerky dobre nepoznali	2,26641
8.	keby museli partnera/partnerky k sexu dlho prehovárať (keby nemal/a záujem o sex)	2,51737
9.	keby oni boli partnerovi/partnerke neverní/é	2,59542
10.	keby partner/partnerka nebol fyzicky atraktívny/a	2,68561
11.	keby to bol len sex pre fyzické potešenie	2,69732
12.	keby s partnerom/partnerkou nechceli zostať trvale spolu	2,90769
13.	keby mal partner/partnerka viac predošlých sexuálnych skúseností (vzťahov alebo kontaktov)	2,99231
14.	keby sex vylučoval reprodukciu	3,25490

Percentuálne zastúpenie odpovedí opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl, ktoré sa týkajú ich preferencií v sledovaných oblastiach sexuálnej morálky je prezentované v grafoch č. 1-14.

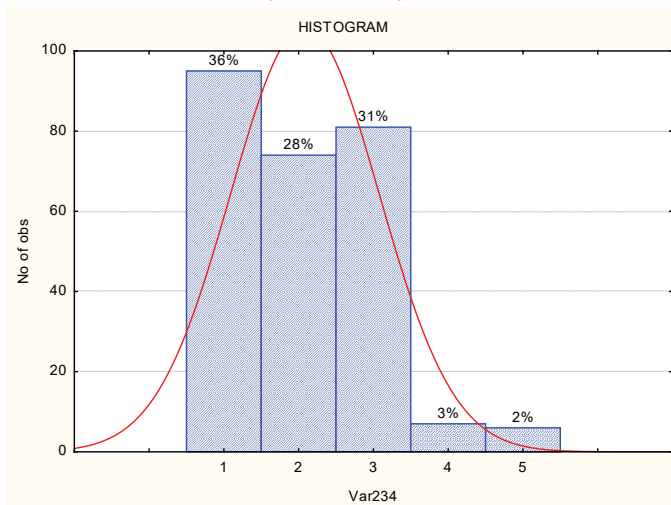
Deskripciu výsledkov začneme otázkami, či by účastníci a účastníčky výskumu odmietli sex s partnerom/partnerkou, ktorý/á im bol/a neverný/á (graf č. 1) alebo keby oni boli v partnerskom/manželskom vzťahu, t. j. keby oni boli neverní/é partnerovi/partnerke (graf č. 2). Keby bol dotazovaným osobám neverný/á partner/partnerka, tak 36 % by určite sex s ním odmietlo a ďalších 28 % by tiež sex odmietlo. Naopak, pre spolu 5 % by nebola nevera partnera/partnerky prekážkou pre sex s ním/ňou a až 31 % uviedlo strednú odpoveď na odpovedovej škále. Priemer bol 2,1 (tab. č. 1).

V prípade vlastnej nevery by sex určite odmietlo 20 % respondentov a respondentiek a 17 % by sex tiež odmietlo. Najčastejšie však bola zvolená stredná hodnota na škále (až u 49 % účastníkov a účastníčok výskumu). Naopak, vlastná nevera by nebola prekážkou pre sex spolu u 14 % opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl. Priemer bol 2,6 (tab. č. 1).

Výsledky z grafov č. 1 a 2, ako aj priemery (tab. č. 1) poukazujú na to, že vlastná nevera nie je považovaná až za takú prekážku k sexu ako nevera partnera/partnerky. Spolu 68 % odmieta sex s neverným/ou partnerom/partnerkou a 37 % odmieta sex v rámci vlastnej nevery (keby boli zadaní/é a teda neverní/é partnerovi/partnerke). Pri oboch týchto položkách bola ale často zvolená stredná odpoveď na škále,

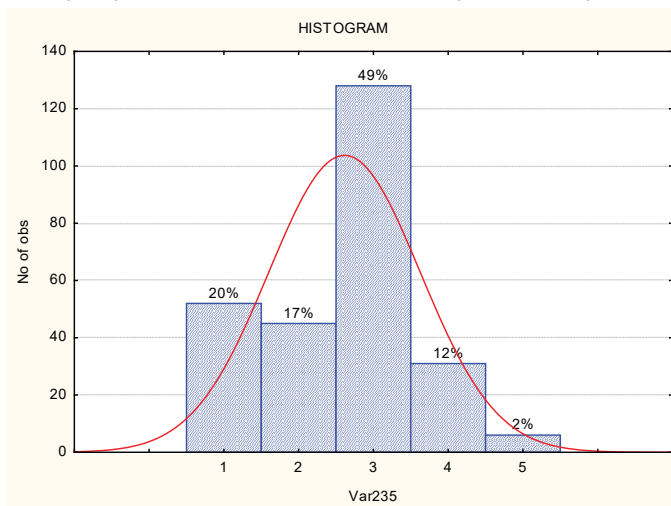
čo môže poukazovať na význam iných (napr. situačných) faktorov pri posudzovaní morálnosti sexu v rámci nevery.

Graf 1: Odmietanie sexu s partnerom/partnerkou, ktorý/á im bol neverný/á podľa opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

Graf 2: Odmietanie sexu v rámci vlastnej nevery – keby boli partnerovi/partnerke neverní/é podľa opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

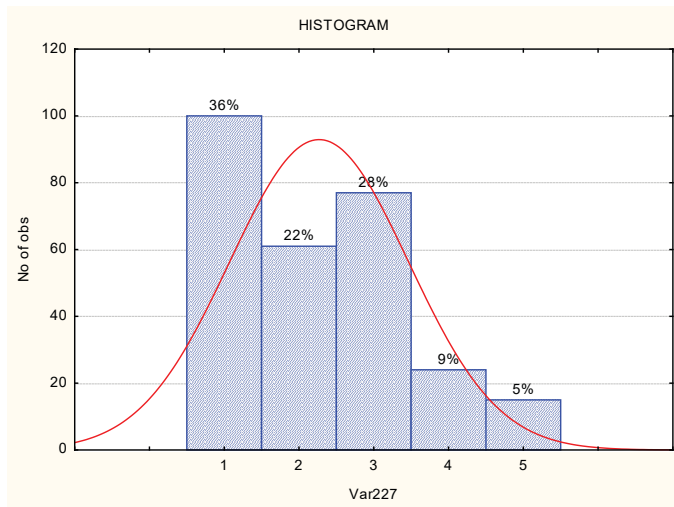

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

S otázkou nevery súvisí aj ďalšia, ktorá sa týkala toho, či by účastníci a účastníčky výskumu odmietli sex so ženatým, resp. vydatou partnerom/partnerkou (t. j. či by odmietli keby mali byť milenkou/milencom ženatého muža/vydatej ženy). Percentuálne zastúpenie odpovedí opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl na túto položku sú v grafe č. 3. Najčastejšie bola zvolená odpoveď určite áno – uviedlo ju 36% dotazovaných osôb a ďalších 22 % zvolilo odpoveď áno. 28

% uviedlo strednú odpoveď na škále. Naopak, spolu 14 % morálne schvaluje sex so ženatým mužom, resp. vydatou ženou. Priemer 2,3 (tab. č. 1) tiež naznačuje skôr odmietavé morálne preferencie respondentov a respondentiek v tejto otázke (spolu 58%).

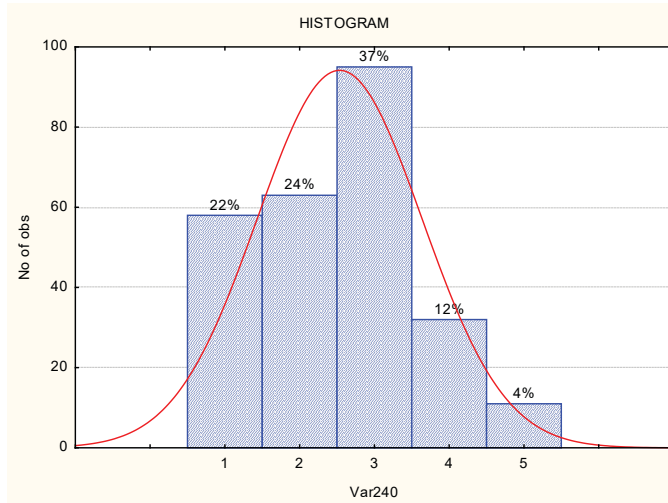
Graf 3: Odmietanie sexu, keby bol partner/partnerka ženatý, vydatá podľa opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

Zisťovali sme aj to, aký dôležitý je záujem partnera/partnerky o sex (dlhé prehováranie partnera/partnerky na sex) pre odmietnutie sexu s ním/ňou. V grafe č. 4 sú prezentované odpovede opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl na to, či by odmietli sex, keby museli partnera/partnerku **k sexu dlho prehovárať**. **Možno vidieť, že spolu 46%** opýtaných osôb by sex s partnerom/partnerkou, ktorý/á nemá záujem odmietlo, 37% zvolilo strednú odpoveď na škále a spolu 16% dlhé prehováranie partnera/partnerky na sex nepovažovalo za dôležitú morálnu podmienku pre odmietanie sexu. Priemer bol 2,5 (tab. č. 1). Je nutné brať do úvahy, že táto otázka môže naznačovať aj to, že dlhé prehováranie k sexu v prípade nezájmu partnera/partnerky **môže súvisieť s nátlakom k sexu**.

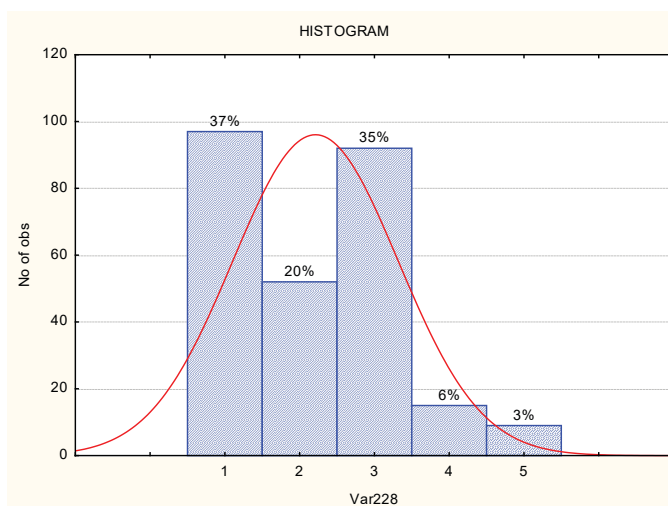
Graf 4: Odmietanie sexu, keby museli partnera/partnerku k sexu dlho prehovárať (keby nemal/a záujem o sex) podľa opýtaných učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

Vo vzťahu k rizikovým aspektom sme zisťovali, **či by respondenti/respondentky odmietli sex, keby nemali možnosť spoľahlivej ochrany**. Najčastejšie účastníci a účastníčky **výskumu** odpovedali „určite áno“ – 37 % z nich (graf č. 5). Ďalších 20 % zvolilo odpoveď „áno“. Strednú odpoveď na škále vyznačilo 35 % opýtaných učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl. Spolu 57 % by sex bez spoľahlivej ochrany odmietlo a naopak, spolu 9 % nepovažuje spoľahlivú ochranu za dôležitú vzhľadom na morálne schvaľovanie sexu. Priemer bol 2,2 (tab. č. 1).

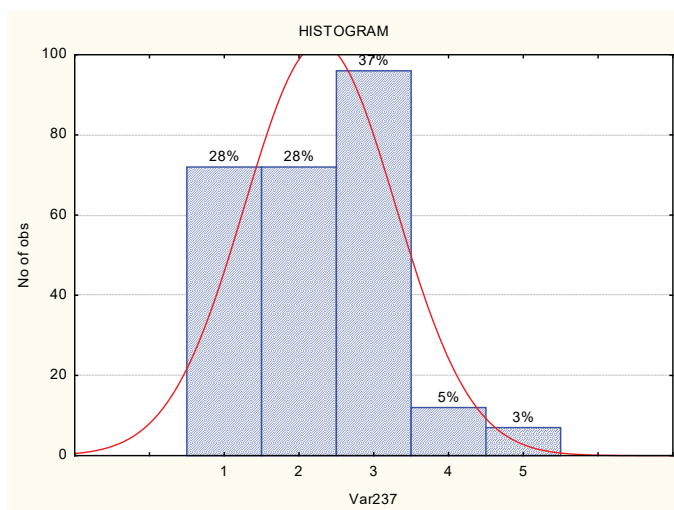
Graf 5: Odmietanie sexu, keby nemali možnosť spoľahlivej ochrany podľa opýtaných učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

Odmietli by opýtané osoby sex, keby partnera/partnerku dobre nepoznali? Odpovede opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl na túto otázku sú prezentované v grafe č. 6. Najčastejšie bola zvolená stredná odpoveď na škále – vyznačilo ju 37 % účastníkov a účastníčok výskumu. 28 % uviedlo odpoveď „určite áno“ a ďalších 28 % „áno“. Ukazuje sa, že spolu 56 % učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl by sex s neznámym/ou partnerom/partnerkou odmietlo a naopak, pre 8 % opýtaných osôb by to, že partnera/partnerku dobre nepoznajú prekážka k súhlasu so sexom nebola. Priemer bol 2,3 (tab. č. 1).

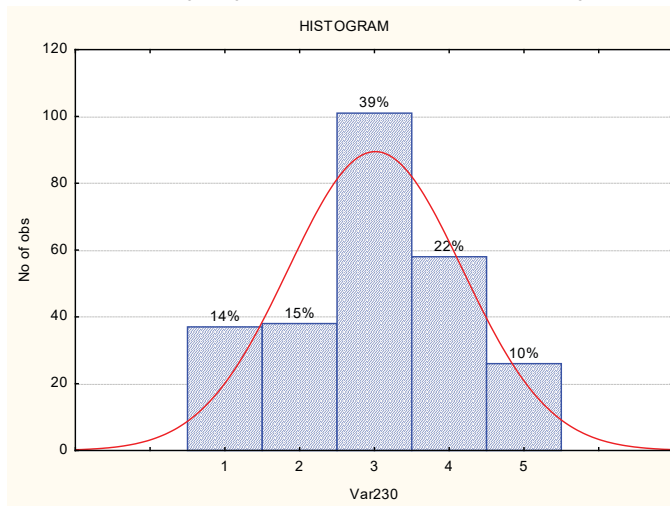
Graf 6: Odmietanie sexu, keby partnera/partnerku dobre nepoznali podľa opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

Nakoľko je prijateľný pre opýtaných učiteľov a učitelky špeciálnych základných škôl sex s partnerom/partnerkou, ktorý/á mal/a viac predošlých sexuálnych skúseností (vzťahov alebo kontaktov)? Z grafu č. 7 možno vidieť, že pre menej ako polovicu respondentov a respondentiek (spolu 32 %) predchádzajúce sexuálne skúsenosti partnera/partnerky nepredstavujú prekážku pre realizáciu sexu s ním/s ňou – 22 % uviedlo odpoveď „nie“ (t. j. že by neodmietli sex, keby partner/partnerka mal viac predošlých sexuálnych skúseností) a ďalších 10 % by to neodmietlo „určite“. Priemer bol 2,99 – tab. č. 1. Naopak, spolu 29 % by sex so sexuálne skúseným/ou partnerom/partnerkou odmietlo a 39 % zvolilo strednú odpoveď na škále, čo bola zároveň aj najčastejšie zvolená odpoveď.

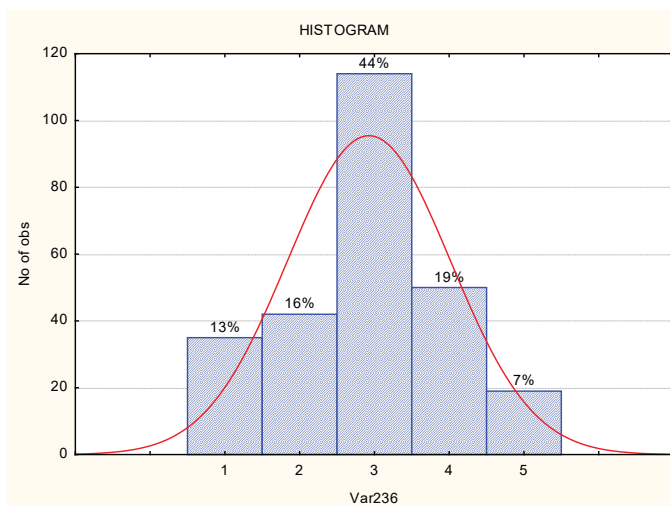
Graf 7: Odmietanie sexu, keby mal/a partner/partnerka viac predchádzajúcich sexuálnych skúseností podľa opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

V grafe č. 8 je prezentované percentuálne zastúpenie odpovedí opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl na otázku, či by odmietli sex s takým/takou partnerom/partnerkou, s ktorým/ktorou by nechceli zostať trvale spolu (v trvalom vzťahu). Najčastejšou odpoveďou bola opäť stredná odpoveď na škále (44 %). Spolu 26 % opýtaných osôb nepovažuje perspektívu trvalého vzťahu za dôležitú morálnu podmienku pre schvaľovanie sexu a naopak, spolu 29 % by odmietlo sex s partnerom/partnerkou, keby s ním/ňou nechceli zostať trvale spolu. Priemer bol 2,9.

Graf 8: Odmietanie sexu, keby s partnerom/partnerkou nechceli zostať trvale spolu podľa opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

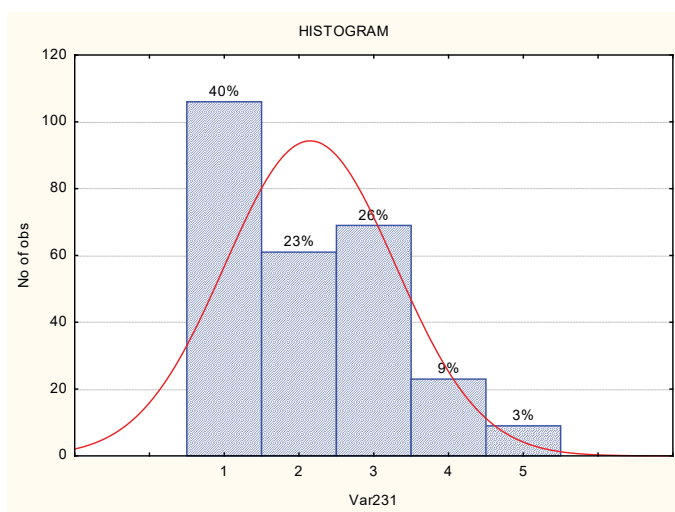
Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

V rámci dvoch ďalších otázok sme sa u účastníkov a účastníčok výskumu zamerali na zisťovanie toho, či by odmietli sex, keby ich nemiloval partner/partnerka (graf č. 10) alebo, keby oni nemilovali partnera/partnerku (graf č. 9). Ukazuje sa, že v morálnych preferenciách prevláda odmietanie sexu bez lásky (či už vlastnej alebo partnerovej).

Z grafu č. 10 ja zjavné, že viac ako polovica respondentov a respondentiek (spolu 63 %) by sex s partnerom/partnerkou, ktorý/á by ich nemiloval/a, odmietla. Naopak, láska partnera/partnerky nie je pre sex s ním/ňou dôležitá pre 10 % opýtaných osôb (spolu). Stredná odpoveď na škále bola vyznačená u 27 % opýtaných učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl. Priemer bol 2,12 (tab. č. 1).

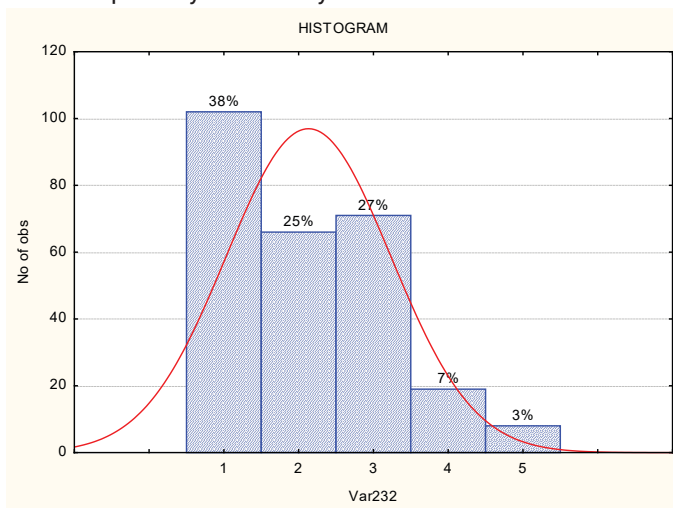
Keby partnera/partnerku nemilovali respondenti a respondentky (graf č. 9), tak u 63 % by to bol dôvod pre odmietnutie sexu s ním/ňou, a naopak, pre 12 % z nich láska k partnerovi/partnerke nie je morálnou podmienkou pre schvaľovanie sexu s ním. Strednú odpoveď na škále vyznačilo v tejto otázke 26 % opýtaných učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl. Priemer bol 2,13 (tab. č. 1).

Graf 9: Odmietanie sexu, keby partnera/partnerku nemilovali podľa opýtaných učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

Graf 10: Odmietanie sexu, keby ich nemiloval/a partner/partnerka podľa opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

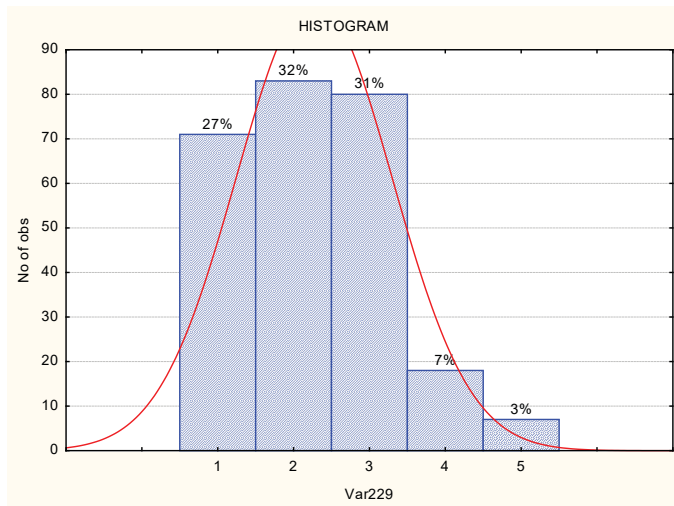
Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

Vo vzťahu k hedonistickým sexuálnym hodnotám, ale aj rizikovosti sexuálneho správania sme sa účastníkov a účastníčok výskumu pýtali aj na to, či by odmietli sex, keby to bol sex len pre vlastné fyzické potešenie alebo keby partner/partnerka nemal/a v sexe žiadne potešenie zo sexu?

V grafe č. 12 sú prezentované odpovede opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl na schvaľovanie sexu výlučne pre fyzické potešenie. Možno vidieť, že najčastejšie zvolili respondenti a respondentky opäť strednú odpoveď na škále (37 %). 40 % (spolu) opýtaných osôb sex len pre fyzické potešenie schvaľuje a naopak, 23 % takýto sex neschvaľuje. Priemer bol 2,7 (tab. č. 1). Na základe uvedeného sa ukazuje, že približne pre jednu pätinu respondentov a respondentiek je morálne prijateľný sex výlučne pre fyzické potešenie a možno u nich predpokladať hedonistické morálne pozadie.

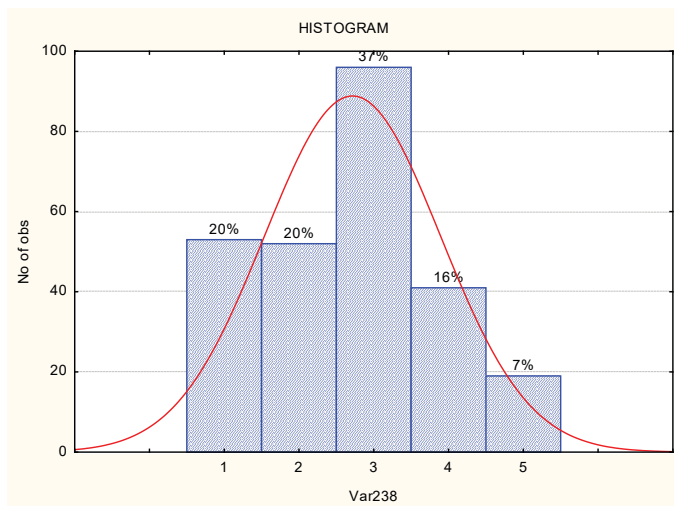
Vo vzťahu k morálnemu (ne)schvaľovaniu sexu, keby v ňom partner/partnerka nemal/a žiadne potešenie (graf č. 11) sa ukazuje, že u viac ako u polovice opýtaných osôb je takýto sex odmietaný – spolu u 59 % respondentov a respondentiek. 31 % vyznačilo strednú odpoveď na škále a 10 % opýtaných osôb spolu by neodmietlo sex, keby v ňom ich partner/partnerka nemal žiadne potešenie, pričom 3 % z nich by taký sex neodmietli“ určite“. Priemer bol 2,3 (tab. č. 1). Ukazuje sa, že i keď viac ako polovica opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl považuje sexuálne uspokojenie partnera/partnerky za dôležité, tak ďalších 31 % má k tomu nevyhranený postoj (zvolilo strednú odpoveď na škále) a pre 10 % je sex morálne prijateľný aj za takých okolností, ak v ňom partner/partnerka nemá žiadne potešenie.

Graf 11: Odmietanie sexu, keby v sexe partner/partnerka nemal/a žiadne potešenie podľa opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

Graf 12: Odmietanie sexu, keby to bol sex výlučne pre fyzické potešenie podľa opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

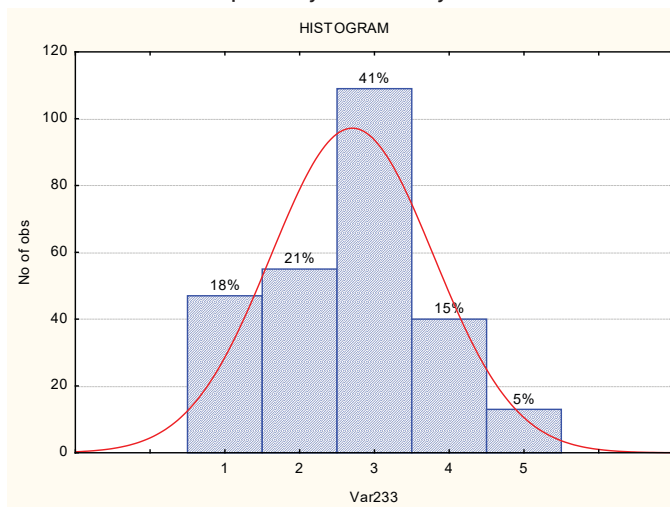

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

Nakoľko je dôležitá fyzická atraktivita partnera/partnerky pre schvaľovanie sexu s ním/ňou? Percentuálne zastúpenie odpovedí opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl na túto otázku je prezentované v grafe č. 13. Sex s partnerom/partnerkou, ktorý/á by nebol/a fyzicky atraktívny/a by odmietlo spolu 39 % opýtaných osôb (18 % vyznačilo odpoveď „určite áno“ a 21 % „áno“) a pre ďalších 20 % atraktivita partnera/partnerky ako podmienka na schvaľovanie sexu dôležitá nie je (15 % vyznačilo odpoveď „nie“ a 5 % „určite nie“). Najčastejšie – 41 % opý-

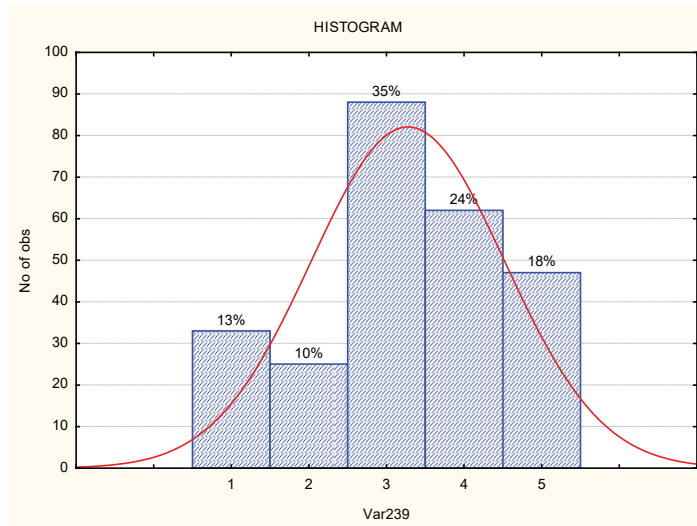
taných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl uviedlo strednú odpoveď na škále. Priemer bol 2,7 (tab. č. 1).

Graf 13: Odmietanie sexu, keby partner/partnerka nebol fyzicky atraktívny/a podľa opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

Keby sex vylučoval reprodukciu, bol by to pre opýtaných/é učiteľov a učiteľky špeciálnych základných škôl dôvod pre odmietnutie sexu? V poslednom prezentovanom grafe č. 14 sa nachádza percentuálne zastúpenie odpovedí účastníkov a účastníčok výskumu na túto otázku. Pre 42 % (spolu) respondentov a respondentiek je prijateľný sex, ktorý by vylučoval reprodukciu (24 % z nich vyznačilo odpoveď „nie“ a 18 % „určite nie“). Naopak, 23 % opýtaných osôb by odmietlo sex, ktorý by reprodukciu vylučoval. Zvyšných 35 % respondentov a respondentiek vyznačilo strednú odpoveď na škále, ktorá bola opäť u opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl najčastejšie zvolenou odpoveďou. Ukazuje sa, že spojenie sexu s reprodukciou je u necelej štvrtiny opýtaných osôb stále morálnym ideálom v oblasti sexuality. Priemer bol 3,3 (tab. č. 1).

Graf 14: Odmietanie sexu, keby sex vylučoval reprodukciu podľa opýtaných učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl

Legenda: 1 – určite áno, 2 – áno, 3 – niečo medzi (možno áno, možno nie), 4 – nie, 5 – určite nie

ZÁVER

Morálnym ideálom u opýtaných osôb je sex s takým partnerom/partnerkou, ktorý/é je verný/á, milujúci/a (a ktorého/ktorú aj oni milujú) ako aj voľný/á (bez manželských záväzkov). Pre morálne schvaľovanie sexu sa ako dôležitá ukazuje aj sexuálna spokojnosť partnera/partnerky, jeho/jej poznanie (t. j. že partnera/partnerku dobre poznajú) a taktiež spoľahlivá ochrana. Výsledky však naznačujú pomernú diverzitu v preferenciách, ktoré sa týkajú morálnych podmienok (ne) schvaľovania sexu u učiteľov a učiteliek špeciálnych základných škôl. Uvedené je v súlade s našimi zisteniami (Marková, 2015(a,b), podľa ktorých sú láska a vernosť dominantne považované za najdôležitejšie hodnoty, i keď sa rovnako ako v tu prezentovaných výsledkoch ukazuje dvojaký morálny štandard pri posudzovaní vlastnej a partnerovej sexualitý – ako morálna podmienka pre schvaľovanie sexu je dôležitejšia vernosť partnera/partnerky ako vlastná vernosť.

Celkovo sme zaznamenali vysoké zastúpenie odpovedí na strednej odpovedovej škále (odpoveď „niečo medzi“), čo by mohlo poukazovať na význam iných (napr. situačných) faktorov pri posudzovaní morálnosti sexu – pri mnohých položkách môže byť pre účastníkov a účastníčky výskumu podstatná miera výskytu posudzovaného sexuálneho správania, resp. jeho ďalšie okolnosti.

Na základe výsledkov možno zhrnúť, že prevažne odmietaný je sex s takým/ou potenciálnym/ou partnerom/partnerkou, ktorý/á bol neverný/á a tiež ktorý/á je zadaný/á (ženatý, vydatá), sex bez lásky (vlastnej či partnerovej), bez spoľahlivej ochrany, sex s partnerom/partnerkou, ktorého/ktorú dobre nepoznajú alebo ktorý/á v sexe nie je spokojný/á (keby v sexe partner/partnerka nemal/a žiadne potešenie).

Síce viac odmietaná ako schvaľovaná (ale len u menej ako polovice opýtaných učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl) je vlastná sexuálna nevera, ale aj sex výlučne pre fyzické potešenie, sex s partnerom/partnerkou, ktorý/á nie je fyzicky atraktívny/a alebo s ktorým/ktorou by nechceli trvalo zostať spolu, či s takým/takou partnerom/partnerkou, ktorý/á nemá záujem o sex (treba ho/ju k sexu dlho prehovárať).

Na druhej strane, z morálneho hľadiska je viac schvaľovaný ako odmietaný (ale nie dominantne, t. j. u menej ako polovice opýtaných učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl) sex bez spojenia s reprodukciou a tiež viaceré predošlé sexuálne skúsenosti partnera/partnerky. Vo výskume (Marková, 2015(b)) sme zistili, že sexuálne neskúsený/á partner/partnerka už nie je dominujúcim morálnym ideálom pre opýtané osoby (59 % študentov a študentiek) v porovnaní s opýtanými učiteľmi a učiteľkami špeciálnych základných škôl, u ktorých 32 % schvaľuje sex s partnerom/partnerkou s viacerými predchádzajúcimi sexuálnymi skúsenosťami. Celkovo sa pri komparácii s respondentmi a respondentkami z nášho skoršieho výskumu⁶ (Marková, 2015(b)) ukazujú konzervatívnejšie morálne preferencie u opýtaných učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl, čo (okrem iného) súvisí s vekovým rozložením súborov a s tým, že v prvom výskume (Marková (2015(a,b)) výskumný súbor tvorili študenti a študentky univerzít.

Tieto výsledky sú však len čiastkovou výskumnou sondou do sexuálnej morálky u učiteľov a učiteľiek špeciálnych základných škôl. Ďalšie analýzy predovšetkým vo vzťahu k súvislostiam so sexuálnou morálkou v oblasti sexuality osôb s mentálnym postihnutím budú nasledovať.

ZOZNAM LITERATÚRY

- LIŠTIAK MANDZÁKOVÁ, S. 2013a. *Sexuální a partnerský život osob s mentálním postižením*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0502-9.
- LIŠTIAK MANDZÁKOVÁ, S. 2013b. Sexuality and Sex Education in Individuals with an Intellectual Disability in Social Care Institutions. In: Salehi, A. (Ed.) *Developmental Disabilities – Molecules Involved, Diagnosis, and Clinical Care*. Croatia: Published by InTech, 2013, p. 107-144. ISBN 978-953-51-1177-1.
- LIŠTIAK MANDZÁKOVÁ, S. – MARKOVÁ, D. 2013(a). Morálne posudzovanie autostimulácie u osôb s mentálnym postihnutím (Moral assessment of masturbation in persons with intellectual disabilities). In: *PROSOPON: European Humanities and Social Studies*, No. 2, Poľsko, 2013, p. 305-316. ISSN 1730 – 0266.
- LIŠTIAK MANDZÁKOVÁ, S. – MARKOVÁ, D. 2013(b). Etické, právne a špeciálno-pedagogické kontexty genitálnych sexuálnych aktivít osôb s mentálnym postihnutím (Ethical, legal and special pedagogical contexts of genital sexual activities of people with intellectual disabilities). In: *Humanum: Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne*, No. 11, 2, 2013, p. 169-178. ISSN 1898-8431.
- MANDZÁKOVÁ, S. 2010. Postoje interdisciplinárneho tímu odborníkov k sexualite osôb s ťažším mentálnym postihnutím. In: FRANIOK, P. KOVÁŘOVÁ R. (Eds.). *Reflexe současných trendů ve speciální pedagogice: sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky, 2010, s. 251-269. ISBN 978-80-7368-942-1.
- MANDZÁKOVÁ, S. 2011. *Kvalita sexuálního a partnerského života osôb s ťažším mentálnym postihnutím*. Prešov: Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2011. ISBN 978-80-555-0455-1.

6 Výskumný súbor tvorili českí/é a slovenskí/é denní/é a externí/é študenti a študentky na univerzitách (n=1022).

- MANDZÁKOVÁ, S. 2012. Vplyv vybraných faktorov na postoje odborných zamestnancov domovov sociálnych služieb k sexualite klientov s ťažším mentálnym postihnutím. In: *Speciální pedagogika: časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky*, 2012, roč. 22, č. 4, s. 306-325. ISSN 1211-2720.
- MANDZÁKOVÁ, S., HORŇÁK, L. 2009. *Sexuálna výchova a príprava na partnerstvo osôb s mentálnym postihnutím*. Prešov. Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2009. ISBN 978-80-8068-935-3.
- MARKOVÁ, D. 2015(a). *Moral values in sexual and partner relationships*. Ljubljana: KUD Apokalipsa and Central European Research Institute Søren Kierkegaard, 2015. ISBN 978-961-6894-67-8.
- MARKOVÁ, D. 2015(b). *Sexual morality in Slovakia and the Czech Republic*. Ljubljana: KUD Apokalipsa and Central European Research Institute Søren Kierkegaard, 2015. ISBN 978-961-6894-68-5.
- MARKOVÁ, D. – LIŠTIAK MANDZÁKOVÁ, S. 2015. *Sexuálna morálka a mentálne postihnutie*. Prešov. Prešovská univerzita v Prešove, s. 200. ISBN 978-80-555-1370-6.
- MARKOVÁ, D. – LIŠTIAK MANDZÁKOVÁ, S. 2013. Morálne postoje k reprodukcii mužov a žien s mentálnym postihnutím - etické a špeciálnopedagogické kontexty. In: LIŠTIAK MANDZÁKOVÁ, S. – MARKOVÁ, D. – HORŇÁK, L. (Eds.). *Sexualita a postihnutie*. Prešov. Prešovská univerzita v Prešove, 2013, s. 307- 341. ISBN 978-80-555-0981-5.
- MARKOVÁ, D. – MANDZÁKOVÁ, S. 2011. *Postihnutá sexualita alebo ľudské sexuálne príbehy?: O sexualite a sexuálnej výchove osôb s mentálnym postihnutím*. Nitra: Garmond, 2011, s. 200. ISBN 978-80-89148-72-1.